

מהליכותיו והנהגותיו

אין כל הסבר הגיוני לתהליך של שיבת ציון¹

הוא הבהיר שעם ישראל הוא עם עולם, עם סגולה, ואין הוא "ככל הגויים", וכי שיבת ציון בימינו אין להסביר בדרך פוליטית, היסטורית או חברתית. מי שאינו רואה בתחיית עם ישראל בארצו קיום הבטחת ד' ונביאיו, לא יוכל להסביר את התופעה, לא קרה כדבר הזה בכל ההסטוריה, שעם ישוב ברחמים רבים לארצו ויחונן את עפרה אחרי אלפיים שנות גלות והתנתקות ממנה. הוא תיאר איך באהבה רבה מייבשים ביצות ומחיים אזורי ציה וצלמות. בדבריו העלה רומם את הקורות אותנו בשיגרת יום יום לספירות של קדושה ורצון, והפך את המתרחש לעינינו לחלק בתהליך אדיר של הגשמת נבואות וגאולה.

זהבה מלכיאל

בשבת התעלה הרב על כאבו על מאורעות הדמים²

ראיתיו לראשונה בסניף, בסניף בני עקיבא בירושלים, אותו אהב אהבה רבה. שנת ה'תרצ"ז. מאורעות דמים, יהודים נהרגים על קידוש ד', כי הם יהודים, ראיתי את כאבו, את הלב החם והרגיש שכולו אהבת ישראל.

בשבת באנו לסניף, ו"שבת היא מלזעוק". בין מנחה לערבית, הוא זצ"ל אמר דברי תורה וסיים דבריו ב"חזק ואמץ, אל תיראו בני עקיבא, בני יעקב". אנחנו במעגל, והוא ר' משה צבי במרכז. הוא שר, כולו שירה ודבקות. קולו הנעים והעדין מזמר: "צמאה לך נפשי" ואנחנו נמשכים אחריו, הוא זצ"ל, גרף את כולנו כאותה מגרפה שהיתה בבית מקדשנו, שגרפה את אלף הזמר, את שירתו שירתנו כולה. רבינו ביקש להחזיק בשבת ובקדושתה. ממש סירב להיפרד ממנה.

דב קולה

1 מתוך "נרו מאיר" עמ' 22.

2 מתוך "נרו מאיר" עמ' 32.

בתפילת הימים הנוראים סחף אוזתנו הרב לגעגועים לבנין

המקדש¹

בתפילת הימים הנוראים יצקנו לתוכה את כל תקוותינו וגעגועינו לימים שהמקדש על מכוננו, והכהנים והעם כורעים ומשתחיים... "וקבץ פזורינו מבין הגויים", "ומלוך עלינו" "הכמיהה של בני הנוער תחת שלטון הבריטיים לישועה, המרי ודלות הכחות של הישוב, נמהלו בתפילתו של נריה, והוא סחף את כולנו לתפילה שדמתה לשירת מלאכים ...

זהבה מלכיאל

שזתפוזת הישיבה במאבק ובהגנה

חלק לא מבוטל של הזמן עסקנו באימוני גדנ"ע. הגדולים יותר עברו אימונים יותר רציניים, היו גם אימונים בנשק. אבל היו אימונים כבר מהמשמרת הראשונה. זה היה לפעמים יום אימונים שלם ואז לא למדו. הרב נריה דיבר איתנו מדוע מותר לבטל תורה בגלל זה. האימונים כללו גם שיחות של מפקדים ב"הגנה" שהיו נוטרים ב"משטרת היישובים העבריים". הישיבה עצמה היתה צריכה לארגן שמירה, כי היו צריכים לארגן שמירה בכל מקום, והישיבה היתה קצת מבודדת. היתה תחנת נוטרים בישיבה, ואלו שעברו כבר אימונים בנשק, היו שומרים עם רובים קנדיים או צ'כיים. אלו שעוד לא עברו אימונים בנשק היו שומרים עם חובה צייד. היו מקרים שירו יריה מיותרת והיו קנסות. מישהו לא יכול להתאפק, ואמר שנפלט לו, אך זה היה נדיר.

בישיבה היה "סליק" (מחבוא של נשק). לא בתוך הבנין אלא באיזה מקום על הגבעה. בנשק שבסליק השתמשו באימונים. אני זוכר מקרה שהתאמנו בכפר הרוא"ה למטה, ושמעו שהתקרבו שוטרים בריטיים, והיו צריכים להחביא את הנשק כדי שהבריטים לא יראו.

שאלה: האם הבריטים ערכו אצלכם חיפושים?

תשובה: הם ערכו חיפוש בקיבוץ "גבעת חיים". כל הישיבה הלכה לשם. שם פגשנו עוד פלוגות ואנשים רבים שבאו לשם. נהרגו שם שמונה אנשים מיריות של הבריטים. ביניהם שני חברים של גרעין קבוצי דתי. הישיבה שלחה נציגים להלויות שלהם.

מתוך ראיון עם מנחם אילן²

1 מתוך יגרו מאירי עמ' 23.

2 מנחם אילן למד בישיבה בשנים תשי"ה, תשי"ו וחלק מתשי"ז. הוא דוגמה לבוגרים מהישיבה שלא המשיכו לימודיהם בישיבות גבוהות ואף לא הצטרפו להתישבות. השלים בגרות לאחר צאתו את הישיבה, וכיום משמש שופט מחוזי. בכך הוא מייצג את בוגרי הישיבה שתופסים כיום עמדות בכירות במדינה ובמשק. מראיין - אורי כנרי.

ספרא וסייפא בשנות ראשונים

שאלה: כיצד הגעת לישיבה?

תשובה: הגעתי לישיבה לאחר שגמרתי בית ספר תחכמוני בתל אביב [בית ספר של רשת המזרחי. א.כ.] בהמלצתו של המחנך שלי בר אילן ברלו, והוא למעשה תדרך אותי לישיבה. היינו בשבת בישיבה שמאוד מצאה חן בעיני, והוא סידר לי את הכניסה לישיבה. למדתי בישיבה מאלול תש"ה עד חורף תש"ח. הייתי חבר בגרעין ו' של "בני עקיבא", ואחרי שהתחילה מלחמת השחרור, חלק של הגרעין שלנו ואני בתוכם יצאנו לביריה. בשיעור הראשון למדתי אצל הרב נויגרשל, היום הוא נקרא שלום נוי והוא גר בנחלים. הוא היה אחד הרמ"ים בישיבה. אחר כך אצל הרב צוקרמן, והרב נריה. ובסוף עברנו לרב כלאב. הוא נתן שיעורים מאד עמוקים. הוא היה מטלז. הרב קוק הביא אותו ארצה. היה נשוי לבתו של הרב דוב קוק. כשהתחילה המלחמה ויצאנו לביריה, היינו שם כל תקופת המלחמה כשנה וחצי ואחר כך חזרנו יחד עם הרב כלאב לישיבת "מרכז הרב", יותר נכון למכון "הרי פישל" חצי יום, ובשאר הזמן היינו לומדים בישיבת "מרכז הרב".

שאלה: האם הפנייתך על ידי המחנך שלך לישיבה היה במסגרת מדיניות כוללת או שזה היה אישי לגביך?

תשובה: האמת היא שמצאתי מאוד חן בעיני, הייתי תמיד מביא לבית הספר איזו שהיא פחית כדי ליטול ידיים. פעם הוא מצא את הפחית. והוא שאל אותי: מה זה בנימין? אז אמרתי לו זה בשביל נטילת ידיים. ככה נוצר הקשר. ישיבת "בני עקיבא" היתה תקופה מאוד חשובה בשבילי. היו אימונים בפלמ"ח חוץ מהלימוד שהיה אז בלי לימודי חול.

ההגנה ניהלה אצלנו קורסים. היו כמה ימים שהיינו מתאמנים בתוך הישיבה, ואחר כך היינו מתאמנים בגבעת חיים, בבסיס של ההגנה. פעמיים שלוש היו לנו שם קורסים, כמעט חודש עם כל המשתמע מזה. בישיבה היה פעם יום שלם או יומיים ריצות, קרב פנים אל פנים, ולימדו אותנו כל מיני דברים: מרגמה 2 אינצ', ואחר כך ירי ב"סטנים" שהיו, מה שהיה רובה צייד. כשהיינו בגבעת חיים באו מפקדי הפלמ"ח ותמיד הרצינות והביצוע שלנו היו טובים בעיניהם. הגרעין שלנו חידש את ישיבת "מרכז הרב", שהיתה אז בשיא תרדמתה, מיד אחרי שחזרנו מביריה.

שאלה: האם הבאתם את רוח הישיבה למאחז בביריה בו שהיתם בתקופת המלחמה?

תשובה: כן. איתנו בא הרב מרדכי ברויאר, שהוא היה ר"ם בכפר הרוא"ה. הוא רצה גם משהו חלוצי. הוא נתן שיעורים מאלפים. ונוכחותו תרמה לנו הרבה מאד מבחינה רוחנית.

שאלה: האם הישיבה עודדה פעילות בתנועת "בני עקיבא"?

תשובה: אני לא הייתי חבר בתנועה לפני בואי לישיבה ובעקבות בואי לישיבה הצטרפתי לגרעין ו' של התנועה. כל הרוח היתה חלוצית. חלוציות בלימוד תורה, חלוציות בגרעינים, חלוציות בהתישבות. הענין של כלל ישראל תמיד הדהד, לא היו צריכים בכלל לדבר, זה היה מובן מאליו. החיים עצמם הלכו בצורה זו. אני בעד כולם.

שאלה: האם עשו איזו פעילות חברתית מחוץ למסגרת הישיבה כמו עזרה לעולים?

תשובה: אני זוכר שבעין שמר עם העליות התימניות הראשונות, אמר לנו הרב נריה: חבר'ה, תורידו כובעים, תורידו ציציות, למה? לצערנו מפא"י אז עשתה הכל... ברגע שבא בחור דתי עם כיפה וציצית - עם אגרופים היו מקדמים אותו! עם אגרופים ממש, ללא כחל ושרק. רק כשנכנסנו לתוך האוהלים התחלנו לדבר, התחלנו להסביר להם [לעולים] כדי שידעו שלא רק מפא"י נמצאת. שיש גם יהודים דתיים.

שאלה: הישיבה יזמה את זה?

תשובה: כן, היא ניסתה לעשות זאת באיפוק, מפני שאחרת מי יודע מה שהיו עלולים לעשות.

שאלה: האם אתה זוכר ילדים עולים חדשים בישיבה?

תשובה: אני זוכר את ילדי טהרן. אני לימדתי חלק מהם במוסד "יקיר" שעל יד הישיבה מלאכת יד, וזה מאוד הרגיע אותם. הם היו במצב נפשי גרוע אחרי כל התלאות והמסע שעבר עליהם, ועשו הכל בשביל להרגיע אותם. כגון קולז'ים - עבודת יד, ואני הדרכת קבוצה די גדולה.

שאלה: האם הישיבה יצאה לכינוסים באופן מאורגן?

תשובה: אני זוכר היטב שהישיבה נסעה במאורגן לכנס בבית ספר ביל"ו בתל אביב בהשתתפות הרב הרצוג (שהיה אז הרב הראשי) והרב עוזיאל (הראשון לציון), שהיה לזכר מאתים בנות שהנאצים רצו לחלל את כבודם, והם שתו רעל וקידשו שם שמים בשואה.

שאלה: האם המלחמה בבריטים השפיעה על הלימוד בישיבה?

תשובה: כשהיינו יוצאים לאימונים בפלמ"ח - תמיד היתה משמעת. בכפר הרוא"ה לא הורגש המתח הבטחוני. הבריטים לא ערכו שם חיפושים.

מתוך ראיון עם הרב בנימין אביעד¹

בישיבה בביריה ובעין צורים

שאלה: כיצד הגעת לישיבה?

תשובה: הייתי תלמיד בכפר הנוער הדתי², ומכפר הנוער הדתי נהגו לשלוח תלמידים ללימוד של חודש אחד בישיבה. בתש"ה נשלחתי לחודש אחד, ובעקבות החודש הזה החלטתי בתש"ו ללמוד בישיבה. למדתי פחות או יותר עד תחילת הקיץ של תש"ו. הגרעין שהייתי חבר בו, הגרעין התורני - גרעין ה', דרש ממני ומעוד חבר ללכת לביריה. עוד קודם הצטרפתי לגרעין שחלק מחבריו למדו שבאותה עת בישיבה. לאחר שבועות, בסיון תש"ו איכלס הגרעין את המצודה בביריה אחרי שחברי הפלמ"ח נאסרו, כידוע.

שאלה: אתה יליד הארץ?

1 הרב מוהוה דוגמה לבוגרים מהישיבה שהמשיכו לימודיהם בישיבות גבוהות במשך שנים רבות, וכיום הם מכהנים פאר ברבנות על פני כל הארץ. הרב אביעד שהה במלחמת העצמאות בביריה ביחד עם עוד מתלמידי הישיבה, והוא משמש כבר שנים רבות כרב המועצה האזורית שפיר, המורכבת ברובה מיישובים חקלאיים. מראיין - אורי כנרי.

2 בית ספר לחקלאות ליד חיפה, מוסד של עליית הנוער.

תשובה: לא. עליתי לארץ מגרמניה בשנת תרצ"ט, 1939, עם משפחתי והייתי מספר שנים בירושלים. אחר כך, בגיל 14 נשלחתי לכפר הנוער הדתי במסגרת עליית הנוער.
שאלה: מה מצא חן בעיניך בשהותך בישיבה במשך חודש, שבעקבות זה החלטת להצטרף לישיבה?

תשובה: בעיקר האווירה החברתית. היחסים הקרובים מאד בין ראשי הישיבה, הרב נריה והרב צוקרמן, היחסים הקרובים שלהם עם התלמידים, יחסי החברות בין התלמידים לבין עצמם, האווירה החלוצית ששררה שם, והחברים, בעיקר החברים של הגרעין שמצאו חן בעיני. החלטתי להצטרף ולהיות אחד מהם.

שאלה: במה התבטאה האווירה החלוצית?

תשובה: היא התבטאה בכמה דברים. אולי הדבר הבולט ביותר שאפשר לציין הוא שאנחנו הופעלנו במסגרת ההגנה, במסגרת הגדנ"ע. מה שקראו אז מ"ם-כפ"ם [מפקדי כיתות] היו מתלמידי הישיבה. היו עוד דברים. אני יכול למשל להזכר שבשנת הלימודים שלמדתי בישיבה היה האירוע המפורסם של החיפושים של האנגלים בקיבוצים ובמושבים, השבת השחורה, באותה עת היו גם חיפושים בקיבוץ השכן, גבעת חיים, ואנחנו היינו מעורבים בכל הסיפור הזה. השיחות של הרב נריה בכלל גם הם היו בעצם חלק מהאווירה החלוצית, משום שהוא הרבה לדבר על התישבות, על התישבות בקיבוץ ועל התפקיד החלוצי של הנוער, במיוחד התפקיד התורני חלוצי של "בני עקיבא".

השיחות שלו מאד הרשימו, והייתי אומר, עיצבו מאד את השקפת העולם ואת דרך החיים של רבים וגם שלי.

שאלה: האם החלטתך לגור בהתישבות הושפעה משהותך בישיבה?

תשובה: חייתי בקיבוץ של עין צורים שזה יישוב שנוסד על ידי חברי גרעין ה'.

האמת היא שהמסגרת שהתחנכתי בה עוד קודם, כפר הנוער הדתי, שזה מוסד חקלאי, זה למעשה נתן לי את היסוד הראשוני לנושא של ההתישבות. כילד חלמתי על כך. אבל הישיבה על כל פנים חיזקה את המגמה הזאת. הגעתי לישיבה כחבר בגרעין והיה לי ברור שזו הדרך שלי.

שאלה: כיצד השפיעה העובדה שחברי הישיבה היו בבירה על הגרעין שהיה שם?

תשובה: אני חושב שזה תרם לאוירה ולחיזוק הדתי והתורני של החברים שהיו שם.

שאלה: מהם לדעתך הגורמים המרכזיים שתרמו לאווירה המיוחדת בישיבה? האם הקירבה

לכפר לדוגמא?

תשובה: הקירבה לכפר זה בהחלט דבר שמאפיין. בחופשות היינו עובדים אצל מושבניקים בכפר. אבל אני חושב שבמיוחד היחסים החבריים והחמים עם הרבנים, דבר שעוד נשמר הרבה שנים אחר כך. היחס החם והאישי והמיוחד. אני הייתי חבר עין צורים, שהיה חלק מגוש עציון שנחרב, ונלקחנו לשבי הירדני. כשחזרנו מהשבי ערכו לכבודנו מסיבה בבית הפועל המזרחי ברוחב אחד העם בתל אביב. הרב נריה הגיע לשם ופגש אותי בהתרגשות רבה. ידע לספר על הקרבות שלקחתי בהם חלק, על כמה דברים אופייניים שסופרו לו. זה העיד על היחס האישי החברי החם שזכינו לו מהרבנים בישיבה, וגם כשיצאנו ממנה.

שאלה: הרב נריה כתב שהישיבה נתנה לקבוץ "עין צורים" ש"ס במתנה והוא ליווה אתכם

לאורך כל השבי, והיה הש"ס היחיד במחנות השבויים. אתה זוכר זאת?

תשובה: אחד החברים שהיה תלמיד בישיבה הוציא את הש"ס מ"עין צורים" ממש על גבו בשעה שעזבנו את הקיבוץ והלכנו ברגל כשני קילומטרים עד למכוניות שאספו אותנו. אינני יודע אם היה זה הש"ס היחידי.

שאלה: האם הייתם מעורים במה שנעשה בארץ ובעולם? קראתם עיתונים?

תשובה: עיתונים אני חושב שקראנו, רדיו לא היה דבר נפוץ אז בכלל.

הרב נריה בשיחותיו התייחס הרבה לענייני אקטואליה. המעורבות באותו זמן בכל מה שמתרחש מנקודת מבט של היישוב היתה רבה, אני חושב שהרבה יותר מהמעורבות של חלק ניכר מהנוער היום. אם כי גם אז היו בני נוער שלא הצטיינו במונח הזה, והנוער בישיבה היה בבואה למתרחש בציבור ובחברה.

מתוך ראיון עם עמנואל קרליבך¹

מדוע "ישיבת בני עקיבא" בקפריסין?

בשנת ה'תש"ז, כשאניות הפליטים היו בדרכן לארץ ישראל, הן נתפסו על ידי הבריטים ונשלחו לקפריסין, והוקמו שם שני מחנות: אחד מחנה קיץ, אחד מחנה חורף. היו שם הרבה ילדים.

היו שם שליחים מארץ ישראל. בין השליחים הארצישראליים היתה גם החברה מרים קוליב, והיא החליטה שיש להפוך את מחנה הילדים בפמגוסטה לישיבה בדגם "ישיבת בני עקיבא". הרב שטיין שהיה שם נקבע כראש הישיבה, וביקשו למצא סגן לראש הישיבה. מאחר שאני לימדתי שעורי תורה כבר בשבדיה, פנו אלי.

באותה שנה הגיע לביקור בקפריסין הרב יעקב ברמן מהנהלת חינוך המזרחי. הוא נתן את השעור הראשון בישיבה בפרק "המפקיד", ואף הדריך אותנו בסדרי הלימוד. כמו כן הרב מדכי ברויאר נשלח מטעם ישיבת בני עקיבא לשמש כר"מ שם. היו לנו שלושים ושבעה תלמידים. לימדנו בעברית. אמנם העברית שלי לא הצטיינה במיוחד, אך בכל אופן תוך כמה חודשים למדנו ולימדנו בעברית את הבחורים. חלק עלו אתי יחד ב' בטבת ה'תש"ז, והיינו קבוצה ראשונה של עולים פליטי השואה שכוונו לכפר הרוא"ה.

הרב מנחם ארפך²

חלקה של ישיבת כפר הרוא"ה בקליטת ושיוקום ילדים עולים

הישיבה מראשיתה קלטה ילדים עולים, אך עד כה הקליטה היתה אישית. עולים בודדים. קבוצה שלמה עדיין לא הגיעה אליה. והנה הוחלט בכפר הרוא"ה לקלוט קבוצה גדולה של שלושים ושבעה נערים. חלק מהם היו ילדי פולין שבמשך השואה היו בסיביר. הם סבלו מילדות

1 חקלאי במושב השיתופי של הפועל המזרחי "משואות יצחק" אשר בחבל שפיר בשפלה. הוא בא מחוגים של עולי גרמניה. כבר אז הוא יצא להגשמה: החזקת מצודת ביריה בגליל והקמת קיבוץ חדש "עין צורים". מראיין - אורי כנרי.

2 הרב אופן באירוע לציון יובל ה-50 של הישיבה.

קשה, הם עברו מסיביר דרך פולין, הטלטלו שבועות באניה, אחר כך שהו בקפריסין, ולבסוף עלו לארץ ישראל. את החלק השני של הקבוצה הוותה חבורת נערים מילדי טרנסניסטריה - רומניה, שזכו לעלות לארץ ישראל.

אני כפליט השואה מצאתי שפה משותפת עם הילדים, שידעו רק סבל, וברוך ד' הצלחנו לקלוט את הקבוצה הזאת בצורה כל כך טובה, שיצאו מהם אחר כך גדולי ישראל, מנהלי מוסדות, וכולם סיימו ארבע שנות לימוד בישיבה. ולא היה ביניהם אף אחד שנשר! ונקודה אישית. עליתי כפליט מן השואה. באה אתי מקפריסין גם ארוסתי, אשתי משה שתחיה. באנו הנה וזכינו להקלט כאן. הישיבה ארגנה את החתונה שלנו: הרב נריה היה מסדר הקידושין, והרב צוקרמן ואשתו היו השושבינים. לא היו לנו הורים, ועמדתי על כך שמתחת לחופה יאמרו "אל מלא רחמים". זאת היתה חופה מיוחדת במינה, שכל הנוכחים זוכרים אותה כל ימי חייהם.

הרב נריה: הרב מנחם שכח לספר שהוא היה האבא של הילדים. וגם אחרי שהתחתן, שימש ביתם כבית פתוח שכל נער יכול היה להכנס אליו כל אימת שרצה, אם רק הרגיש צורך בכך. ואם הקבוצה נקלטה כל כך טוב, ונמצאה המזיגה היפה בין הנוער הישראלי לנוער העולה, הרי זה בזכותו.

הרב מנחם ארפן¹

מכתבים מקפריסין

להלן קטעים ממכתביו של הרב ד"ר מרדכי ברויאר, ר"מ ישיבת כפר הרוא"ה שנשלח לקפריסין לחדש את הישיבה שם.

חידוש הישיבה¹

שבעה עשר אוקטובר

שנת 47 17.06

בראש חודש נוסדה ישיבת בני עקיבא במחנה החדש.

התחלנו בבא מציעא.

זה השער לד' צדיקים יבואו בו.

שלחו גמרות.

מרדכי (ברוייר)

מכתב א: ריקיליה כ' בתמוז ה'תש"ז:

השליחים מתהלכים עמוסי עבודה למעלה ראש, בלי אפשרות של החלפת כח. הולכים מישיבה אחת אל השניה בלי הכנה של כלום. "ישנתי אז" (מה שהרמב"ם כותב בהלכות דעות ד, ד

¹ הרב אופן באירוע לציון יובל ה-50 של הישיבה.

שיש לישון שמונה שעות כמנין "אז" מהפסוק הנ"ל באיוב ג, יג - המע'), הוא מזמור שיר שלעתיד לבוא, בבחינת "אז ישיר משה" (שנאמר בלשון עתיד - המע').

אין אדם שוכח לרגע היכן הוא נמצא, ואף על פי שהכל שרויים במצב רוח טוב ואף של שמחה ובדיחות הדעת, הרי אין צרתם משתכחת מהם לרגע. כל ההכרה כולה מתרכזת סביב המחשבה האחת והיחידה "מתי נבוא ארצה"?

אני משוטט במחנה ומבקר מעפילים ומשוחח איתם שעות ואני מתחיל לעמוד על געגועיהם. נורא לשמוע מפיהם "הלואי והיינו בעתלית". וכשאני שואל מה בין קפריסין לעתלית, ממש צוחקים לי: "הלא עתלית בארץ ישראל"!

כלום רחוק הוא מעכשיו לחלום על זמן שבו נקיים את דינו של המתפלל בירושלים שמכווין ליבו לבית קודש הקודשים ואין געגועיו אלא למקום השכינה והמקדש? (עייין ברכות ל, א היה עומד בחוצה לארץ יכוין את לבו וכו' היה עומד בירושלים וכו').

אמרו שבקפריסין רואים את צרת ישראל, ואני חושב שיותר מהכל רואים כאן את גדולת ישראל.

מכתב ב: כב בתמוז ה'תש"ז

במחנה המבוגרים יש כמה בחורים חסידיים, וכל שאלתם איך "המזרחי" בארץ ישראל. נמשכו אל "המזרחי" על ידי בחור עם זקן מטירת צבי שהיה בשבדיה בשליחות, והיה "כל כך דתי", עוסק בתורה כל רגעי הפנאי, ממש "בלכתו בדרך ובשבתו בביתו", וכל כך לזהט בציונות שהכל רצו להיות בצוותא אתו, רוב קבוצות הנוער במצב דתי מצויין, כמה מדריכים הוריהם אגודאים מובהקים.

מכתב ג

מכתב כזה אסור לי עוד פעם במסגרת קפריסין, לכתוב פחות גם כן קשה. השלום בין התנועות - למופת. הכל נותנים אמון איש ברעהו ונזהרים גם מאבק לשון הרע. תיכף משבאתי קיבלתי עלי כתפקיד עיקרי כל עניני הוראה. מלבד "ישיבת בני עקיבא", יש עוד כיתות שמצב הלימודים בהן היה קשה מפאת חוסר כוחות הוראה מתאימים. הדבר מפליא עד כמה הנוער הזה רוצה ללמוד, למרות התנאים הקשים. סבורים הם שרק כך יכולים הם לבוא לארץ ישראל, והלימוד אצלם חלק מדרכם החלוצית הקשה שהם עוברים בה כמה שנים.

אני מלמד כאן שבע שמונה שעות ביום, מאלה רק שתיים שלש בישיבה. בחורי הישיבה רוצים ללמוד ממש. כאן לא תמיד כל הכתה נוכחת, כאן יותר משיש סיבות לבוא, יש סיבות לא לבוא. זה לתורנות במטבח, שני ב"הגנה", השלישי קיבל זריקה נגד טיפוס, בדיוק עכשיו באו מים ויש למלא את הכדים, (כל יום יש מים למשך שעתיים, באותו הזמן מתקלחים וממלאים כדים), וכו' וכו'.

אחרי תשעה באב עשיתי אסיפת חברים חגיגית בה הקראתי את מכתביך (מכתבים של הרב נריה זצ"ל), ובייחוד את מכתבו של דוד כהן שמאד מצא חן בעיני החברה, וכך פתחתי להם חלון

מאזורה של ארץ ישראל וישיבת בני עקיבא. כולם התרשמו לטובה ואמרו "ננסה כך גם אנחנו".
ההחלטה היתה פה אחד.

אין אתה יכול לתאר לך איזו תזונה יש כאן. בשבוע האחרון לא היה כסף בידי, ולא יכולתי לקנות בקנטינה אפילו פירות. הלכתי ממש בכשלון ברכיים. מדריכה ששאלה אותי לפרש הדבר אמרה לי: "אנו כבר התרגלנו לזה". פעם ישבנו אל הלחם בצהרים, וקיבלנו צלחת מלאה ספק מרק ספק ירקות, ואחר כך ברכנו ברכת המזון. הנוער רגיל לשיר, הנני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה כמו שכתוב בתורה: "ואכלת ושבעת וברכת את ד' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך" (דברים ח, י) - בפעם הזאת לא יכולתי לשמוע אותם בשיר! הילדים מספרים לי שאין הם יכולים להתרכז ללמוד - "אנחנו חלשים ורעבים", "רק שיעור מענין מאד יכול להוציא אותנו מהחולשה". נכון, אם יש רצון - הכל אפשר, אבל אינך מתאר לך כמה זה קשה.
בליל שבת מתוך שאכלנו במשמרת שניה ונתאחרה הסעודה מאד, אירע הדבר ששכחנו לומר "שלום עליכם". משנזכרתי שרנו בתוך הסעודה.

במוצאי שבת לא היה על מה להבדיל, לא יין, לא חלב, לא קפה ואף לא תה כי אם מים!
למחרת בשעת הארוחה אמרתי כשם שהפכנו את "שלום עליכם" כך קרה לנו עוד "פנצ'ר", אמש לא הבדלנו ומה נעשה? התקבלה ההצעה להבדיל עכשיו, על פי ההלכה שניתן להבדיל עד יום שלישי אם לא הבדיל במוצאי שבת (שולחן ערוך אורח חיים רצט, ו). הזמנתי ספל מלא של קפה, עמדנו כולנו והבדלתי, וממש לא האמינו ושאלו "וכי זה אפשר?"
אפשר ללמד כאן הרבה דינים מתוך פרקטיקה (גישה מעשית) ממש. ואם יודעים תמיד לנצל ההזדמנות - זה יותר מענין מאשר שיעור דינים בבית ספר.

כאן בקפריסין קורים דברים מפליאים ומשונים מאד. לפני שבועיים היתה גזירה שלא היתה דוגמתה, יצאה "העלייה החודשית" ממחנה החורף (כל חודש היתה יוצאת קבוצה בעלייה ליגאלית - עם רשיון מהשלטונות הבריטים), כארבע מאות איש מכנסת ישראל, ביניהם גם כיתת ילדים מ"בני עקיבא". בערב היתה ישיבת משלחת רצינית מאד, דנו על חלוקת חמש מאות ה"סרטיפיקטים" (אישורי עלייה) שהממשלה הבריטית, בחסדה, העניקה לכפר הנוער, וכשהיה דיון את מי לצרף למכסה החדשה אמר אחד בצחוק: "על כל פנים, דומני שאת אלה שנסעו היום לא נצרף". באותו רגע בא שליח מיוחד שהודיע שכל העלייה (החודשית שנסעה לדרך) הוחזרה ומתכוננים לבואם מיד. שלשה רגעים ישבנו כמאובנים עד שפתח אחד ואמר: "מה זה שאמרת הרגע, את אלה שנסעו היום לא נצרף למכסה, לא כן?"

הישיבה נפסקה באמצע. היתה השעה אחת עשרה בלילה. ניסיתי לישון, אמרתי: העיקר לדעתי, שאוכל לתת שיעור מחר ומה אעזור לילדים החוזרים? שכבתי כחצי שעה, וכשראיתי כי הלילה הזה לא נברא לשינה, קמתי והלכתי אל השער, שם כבר צבאו האנשים. אחים משכו לאחיהם, בעל שציפה לאשתו, חברים לחבריהם, מורים לתלמידיהם, ועל שפת כולם שאלה אחת: מה קרה, מה יהיה מעתה? - שומעים שמועות מעורפלות. ה"מייג'ור" (הקצין האנגלי) מסביר שהם הוחזרו:

"for their own safe" (לבטחונם ולהצלחתם), ויעלו בעוד יומיים. "ודאי שזה שקר" - כך היתה

דעת כולם.

מכתב ד'

אולי ישנם אחדים מבין אנשי ירושלים שזוכרים שמחת בית השואבה שחגגנו ביחד אשתקד. מי יתן וקורטוב מאותה שמחה יהיה איתי בגירוש קפריסין בימי הסוכות. תפילות שאתם מתפללים יהיו נשמעות יותר מתפילותינו, שזכותה של ארץ ישראל מסייעתכם. דעו שאתם שליחי כל ישראל ועיני כל העם נשואות אליכם. ובליבו של כל איש ואיש מישראל בעולם כולו בווערת תקוה יחידה, מתי יזכה לראות אתכם, בני הארץ וחלוצי העם.

כוונות ציוניות ודהכוננה

שאלה: היתה סברה שבוגרי הישיבה שהלכו לישיבות לא ציוניות ימצאו את דרכם חזרה לתנועה, האם הישיבה הכינה אותם לישיבות אלו?

תשובה: אין כל ספק שלנו היה רצון שבחור שלומד כאן מספר שנים, שלא יגמור בזה את חלקו בלימוד אלא שיתקדם. על כן השתדלנו לשלוח בחורים לישיבת חברון, לישיבת סלובודקה, לישיבת כפר חסידים שבאותה תקופה היתה בזכרון יעקב.

השתדלנו מאוד שהבחורים הללו ישארו בקשר איתנו כדי שאנחנו נוכל לכוון אותם ולשמור על קשריהם עם התנועה. האמת היא, שהישיבה בזכרון יעקב בראשית דרכה, מי שעמד בראשה הרב ר' נח שמעוןוביץ היה קרוב לרוחנו, מה גם שלא היה איש תנועה. על כן העדפנו לשלוח את הבחורים לשם. קיווינו שהולך ציבור גדול יחד, אחד ישמור על השני, כי זה כלל גדול: בציבור אחד מזכיר לשני. קצת התאכזבנו כי כל אותם הבחורים שהלכו, ובחורים טובים מצויינים, נשארו קשורים עם הישיבה כישיבה. הם העריכו את כל מה שהישיבה נתנה להם, והם ידעו שמבלעדי הישיבה בכלל לא היו מגיעים לעולם הישיבות, אבל לתנועה (הכוונה לתנועת הנוער "בני עקיבא" ולציבור הדתי לאומי) הם הלכו לאיבוד.

שאלה: האם הישיבה כיוונה לישיבת "מרכז הרב" שהיתה אז הישיבה הגבוהה הציונית היחידה?

תשובה: כיוונו גם ל"מרכז הרב" אבל האווירה שם לא קסמה ולא משכה את הבחורים. "מרכז הרב" התאוששה לאחר קום המדינה. באה קבוצה גדולה של תלמידים מכאן ו'החיו' את "מרכז הרב", ובאמת מאז התחלנו לשלוח רק ל"מרכז הרב" אבל אז כבר קמו ישיבות ההסדר, ואז התחלנו לשלוח גם אליהם.

התנועה בישיבה

שאלה: איך היו היחסים בין הישיבה לבין תנועת "בני עקיבא"?

תשובה: כל אותה התקופה נעשתה פעילות של התנועה בישיבה.

לא היתה וועידה של בני עקיבא שנציגים של הישיבה לא הופיעו בה. מאז קום הישיבה אני

חבר ההנהלה הארצית של "בני עקיבא".

קשרים עם הארגון היו באופן טבעי, בחור שנכנס לעולמה של תורה ונדבק בה, הלימוד מושך את ליבו, ואז הוא באופן טבעי לא הלך לדרכי ההגשמה של הארגון. מחלוקת היתה בסוגיה זו. הארגון רצה שכל אותם הבחורים הטובים יבואו להגשים, והם להגשמה כבר לא באו. **שאלה:** מה היתה המטרה בישיבה בשנים אלו, לכוון לישיבה גבוהה או להתישבות.

תשובה: לכוון גם לזה וגם לזה. את מי שאנחנו מצליחים לכוון לישיבה, נכוון לישיבה, ומי שלישיבה לא הולך - רצינו שילך להתישבות. וודאי שחברים הגיעו גם לקיבוצים.

שאלה: לאן הגיע גרעין ב' של הישיבה?

תשובה: לאותו מקום שהלך גרעין א', מה שהיום קבוצת סעד ואז היה קיבוץ עלומים.

שאלה: בשנת תש"ה החלו מתפרסמים מימדי השואה, כיצד השפיע הדבר על הישיבה, אם

בכלל?

תשובה: הדבר השפיע על הישיבה כמו על שאר היישוב. בסופו של דבר כל תלמיד שלמד בישיבה ידע שלהוריו יש משפחה בחוצה לארץ, והוא הרגיש היטב שהנה ענף מן המשפחה נכרת. זה מאוד ציער את התלמידים, זה גם היה מהגורמים לכך שהישיבה הפכה להיות גורם פעיל בקליטה לישיבה של נוער שהתחיל להגיע אחרי השואה.

שאלה: האם השואה השפיעה על הלימוד, זה שנשארו שרידים מכל הישיבות?

תשובה: אנחנו, ראשי הישיבה, דברנו על נושא זה, שבעצם הישיבות בארץ הם היום הגורם העיקרי בעולמה של תורה. ועל כן בחורים התחילו לקחת את הדבר ברצינות, וזה הביא בסופו של דבר - אמנם לא מיד - שישיבות שלנו (ישיבות בני עקיבא) התחילו להתפרס, מתוך התחושה שחובה עלינו להקים מחדש את עולמה של תורה.

שאלה: האם האווירה בישיבה השתנתה לאחר השואה?

תשובה: לא. האווירה לא השתנתה.

שאלה: נא לפרט על השתתפותם של חברי הישיבה בהורדת מעפילים לחוף.

תשובה: כשמעפילים באו הם היו יורדים על פי רוב בחוף ליד כפר ויתקין או ליד מכמורת. התכנון היה, שכשבאים מעפילים, שיתערבו בציבור גדול, כדי שאם יבואו האנגלים לא יוכלו להכיר ולתפוס אותם. בדרך כלל הורדת המעפילים היתה בלילה. הישיבה היתה מתגייסת. חלק ניכר של תלמידיה היה יורד לכפר ויתקין ברגל. היינו על שפת הים בזמן שהורידו את המעפילים כדי שהם יתערבבו בתוך הציבור על מנת שיביאו אותם לחוף מבטחים.

בשעה שהבריטים גרשו מעפילים לקפריסין, שלחנו ר"מ שילמד אותם שם לחזק וליצור מעין ישיבה, ובאמת היתה שם "ישיבת בני עקיבא", תחילה בראשות הרב אופן ואחר כך בראשות הרב מרדכי ברזילר.

מתוך ראיון עם הרב אברהם צוקרמן¹

מאפייני הישיבה ציונות ופתיחות

שאלה: כיצד הגעת לישיבה?

גמרתי בית ספר עממי לדוגמא חילוני עירוני בתש"ב. קיבלתי סטיפנדיה ללמוד בגימנסיה,

אבל אני חלמתי תמיד ללמוד חקלאות.

1 לרב צוקרמן חלק חשוב בהתפתחויות בבני עקיבא שהביאו להקמת הישיבה. בסוף השנה הראשונה לקיום הישיבה הצטרף לצוות החינוכי של הישיבה. שנים רבות היה ר"מ, מנהל הישיבה וראש הישיבה בצידו של הרב נריה זצ"ל. מראיין - אורי כנרי.

אבי רצה שאלך ללמוד בישיבה, ועל כן הסתובבנו בתל אביב בכל הישיבות. אני עמדתי על כך שאלך ל"מקוה ישראל" ללמוד חקלאות. יום אחד סיפר לי ידיד שבכפר הרוא"ה יש ישיבה חקלאית. כך הגעתי לישיבה. בספטמבר 1942 תחילת תש"ג. בישיבה החקלאית עבדו 4 שעות ביום ולמדו ביתר הזמן. כעבור שבועיים רציתי לברוח הביתה. לא יכולתי לעמוד במתח הזה של יום ארוך של שתיים עשרה, ארבע עשרה שעות!!

הרב נריה לקח אותי לשיחה, ואמר לי שהוא מבין אותי, ושאנסה עוד שבועיים. אם אז לא אתרגל - אלך. והשבועיים הפכו לשנה וחצי. כעבור חצי שנה מבואי נסגרה הישיבה החקלאית ועברתי למסגרת ישיבתית מלאה בישיבה.

שאלה: מי היו מוריך?

תשובה: הרב צוקרמן, ויצחק גיטלסון (לימים פחפסור גילת). למעשה עד היום הקשר לא נותק.

שאלה: תאר את מאפייני הישיבה באותה תקופה.

תשובה: הרוח הציונית בישיבה היתה חזקה מאד. המגמה היתה התיישבות, קיבוצי בני עקיבא.

פתיחות: אחד הדברים שזה בא לידי ביטוי, הוא בכך שכולם גוייסו להגנה והיינו מחלקה דתית בהגנה, בגדוד הנוער של ההגנה. גדוד מס' 21 על שם סטרומה. השקענו שעות רבות באימונים. הן בנשק, הן בקשר כמו איתנות בדגלים ובפנסים ובמסעות. ערכנו מסע מפתח תקוה לירושלים עם מפקד מההגנה, כאשר מטרתנו היתה לבקר את הרב הנזיר¹ בירושלים. שילבו הגנה וישיבה. כן ערכנו מסע רגלי מהישיבה לטירת צבי.

שאלה: האם הרב נריה היה "יוני" יותר או "ניצי" יותר?

תשובה: "יוני" יותר, אולם "ההגנה" סיפקה אותו.

מתוך ראיון עם אריה אריאלי²

הרב הדביק אותנו בהתלהבותו לאידיאלים חדשים³

לנו - צעירי הכפר - היה הרב נריה קרוב מאד. בקביעות היה מתפלל מנחה של שבת אתנו, ומפעם לפעם היה נותן שיחה בסניף בני עקיבא... לא פעם הרב היה מפסיק לדבר ומלמד שיר חדש, לאו דוקא שירי קודש - "מדן ועד אל עריש, נסלול לנו כביש..." - והדברים השתלבו ונארגו בתוך המסרים של השיחה כולה. אין ספק שחלק לו בבנין השקפת העולם הדתית שלנו. הוא הדביק אותנו בהתלהבות לאידיאלים חדשים: החלות"ר - החלוץ התורני, הקמת אולפנא לבנות, סלילת דרך חדשה בחינוך הבת.

הרבנית נחמה אריאל

1 הרב דוד כהן זצ"ל, תלמידו ועורך ספריו של מרן הרב קוק זצ"ל.

2 כיום חבר המושב הדתי השיטופי משואות יצחק בחבל שפיר בשפילה. מראיין - אורי כנרי.

3 מתוך "נרו מאיר" עמ' 39.

